

NICOLAY

Nr. 4 Arkeologisk tidsskrift 1968

'Fortidens arkeologer'

JAKOB RUDOLF KEYSER (1803-64) var først og fremst historiker og regnes som skaperen av den s.k. "norske historiske skole". Han hadde studert norrønt språk på Island i vel to år, og var selv den første som underviste i dette emne på Universitetet. P. A. Munch var Keyser's elev og senere en nær medarbeider av ham. Sammen utga de "Norges gamle Love" etter et inngående studium av de gamle norske lovhåndskriftene. Keyser's gode kjennskap til det norrøne språk satte ham istand til å bygge på det litterære materiale av sagaer og dokumenter i sin historiske forskning som få hadde kunnet tidligere.

I 1810 hadde Selskabet for Norges Vel oppnevnt en antikvitetskommisjon, og i 1817 ble en liten og uensartet samling overlatt Universitetet. I 1828, samme året som Keyser begynte sine forelesninger i historie og statistikk "med fremdeles Forpligtelser især at foredrage Fædrelandets Historie, dets Oldsprog og Antiquiteter", ble han overlatt styringen av den oldsaksamling som Selskabet for Norges Vel hadde grunnlagt.

Keyser ordnet og katalogiserte samlingene etter det nye treperiode-systemet som dansken Chr. J. Thomsen noen år tidligere hadde innført i Nationalmuseet i København. Fra 1829 fikk studerende og publikum adgang til samlingene.

Keyser, som i 1837 ble utnevnt til professor, gjorde oldsaksamlingen til et virkelig vitenskapelig hjelpemiddel, og selv støttet han seg til dette materialet i sin avhandling fra 1839 "Om Nordmændenes Herkomst og Folke-Slægtskab". Her dro han nytte av treperiode-inndelingen og opptok svensken S. Nilssons forklaring av skiftningene fra stein til kobber og så til jern som uttrykk for raseskifte. Han kom her også med sin teori om at det norske folk var innvandret fra nord, men han manglet for mye arkeologisk materiale og kunnskaper til sin bevisførsel.

Ellers har Keyser's arkeologiske vitenskapelige virksomhet ikke strukket seg særlig langt sammenlignet med hans historiske forskningsinnsats. I Annaler for nordisk Oldkyndighed 1836-37 finner vi den meget verdifulle "Beskrivelse over tvende Fund paa Ringerige i Norge af Oldsager fra Hedenskabets siste periode". Det er de rike romertidsfunnene fra Veien og et trang i Norderhov som her er beskrevet. I denne lille omtalen gir han en meget inngående beskrivelse av funnene som må sies å være sjelden for datiden, men dog typisk for en mann med sterk pliktfølelse, med presise formuleringer, - den strenge systematiker Rudolf Keyser.

Egil Mikkelsen

FORSIDEN viser en gullgubbe fra Hauge, Klepp, Rogaland. De norske gullgubber antas å tilhøre vikingtid. Motivet, en mann og en kvinne vendt mot hverandre i profil, er muligens jotunkvinnen Gerd og guden Frøy som møtes iden hellige lunden Barri.

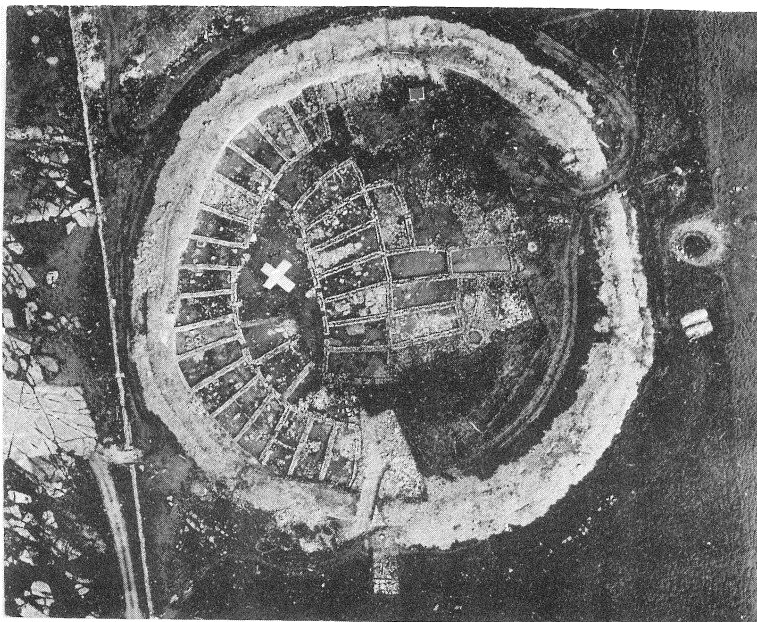
FÄSTNINGSBYN VID EKETORP PÅ ØLAND

I samband med att professor Mårten Stenberger företog en kartering av Ølands fornborgar 1931 undersöktes också en husgrund i Eketorps borg, som är belägen i Gräsgårds sn på södra Øland. Något säkert svar på borgens ålder kunde inte denna lilla undersökning ge, men den visade sig innesluta ett ansevärt kulturlager med en mängd föremål. De bestod främst av vanliga bruksföremål, som bl. a. knivar, spikar, nitar, nålar och kammar. Dessa kunde hänföras till sen vikingatid och tidlig medeltid. Det var meningen att grävningen skulle återupptas och utvecklas vidare inom en nära framtid, men av olika anledningar kom det att dröja ända till sommaren 1964.

Då påbörjades under professor Mårten Stenbergers ledning en undersökning i större skala, som sedan fortgått under somrarna 1965, 1966, 1967 och 1968. Under dessa perioder har en stor mängd arkeologer från de skandinaviska länderna och ett flertal andra europeiska länder samt från USA och Canada medverkat. Samtidigt har osteologiska undersökningar under ledning av fil. lic. Hans Sellstedt utförts på platsen.

Borgen utgörs av en i det närmaste cirkelrund intill 2 m hög och 5 m bred kalkstensmur med en diam. av ca 80 m. Ca 10 m utanför denna kan man skönja resterna av en yttre mur. Till borgen har påträffats två ingångar - en i söder och en i norr. Hittills har frilagts ca 3/4 av arealen inom borgmuren och därvid har två skilda bebyggelsenivåer kunnat urskiljas. Den övre nivån, som med hjälp av fynden kan dateras till sen vikingatid och tidlig medeltid, är starkt omrörd, troligen beroende på att sten tagits därifrån för att användas för byggnadsändamål på annat håll. Dock finns orörda rester av grundvalar till små fyrkantiga hus, liksom även rester av eldstäder kan påträffas. Men i stort sett är denna bebyggelsenivå mycket svår att rekonstruera samt att få någon klar helhetsbild över.

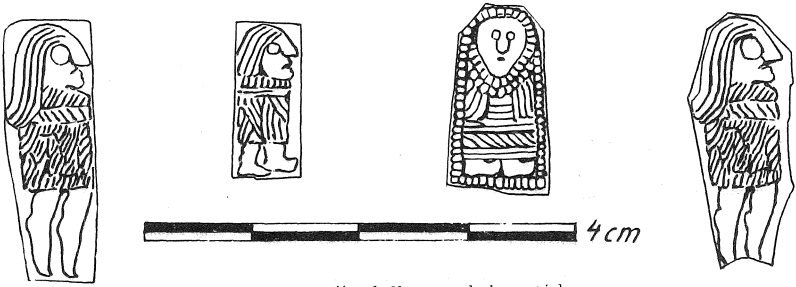
Den undre bebyggelsenivån, tillhörande folkvandringstid och vendeltid, består av radiellt från borgmuren utgående husgrunder. De har gemensamma långsidor och enda kortsidan utgöres av borgmuren medan den andra med husens enda ingångsöppning vetter mot borgens indre. Sjutton sådana husgrunder har framtagits och visat sig vara av ungefär samma storlek - längden är ca 12 m, bredden vid ingången ca 3,5 m samt ingångens bredd ca 1 m. Innanför de flesta ingångsöppningarna finns en upprest kalkstenshåll som tjänat som tröskel. Husmurarna är byggda i skalmursteknik, har en bredd som varierar

Eketorps borg. Ved krysset ble gullfunnet gjort.
Foto: Rune Hedgren.

mellan 0,8 - 1,2 m och är på sina håll upp till 1 m höga. I en del hus finns stolphål eller underlagsstenar för stolpar utefter båda långsidorna samt eldstäder mitt på golven. I flertalet husgrunder finns vid ena långsidan bakugnsliknande kistor, och i ett par fall tycks byggnaderna ha varit avdelade i två rum genom en tvärgående vägg. Av vad man hittills kan se så fortsätter dessa radiellahusgrunder utan avbrott längs hela ringmuren, men det är dock en sak som framtiden får utvisa. Till denna bebyggelsenivå kan man också hänföra tolv husgrunder som tagits fram i borgens centrum. De är byggda på samma sätt som de radiellt från borgmuren utgående husgrunderna, har samma trapetsoida form och ungefär samma storlek. De är belägna i V-Ø riktning. Tre av dessa hus skiljer sig markant från de övriga genom att de har ingångsöppningarna belägna på ena långsidan. I de centrala husen är i några fall golven delvis stenlagda. Det är här frågan om en mycket noggrant urtörd läggning med vältuktade kalkstensflisor. Kanske har dessa hus använts som kreaturs- och ekonomibyggnader. I tre husgrunder med till större delen stenlagda golv finns utefter båda långsidorna rester av från långsidorna vinkelrät utgående resta kalkstensflisor - fyra stycken på varje sida - som troligen en gång varit bås för kreatur.

Under de fem utgrävningssäsongerna har gjorts ca 16000 föremålsfynd, av vilka de flesta härrör från den vikingatida-medeltida bebyggelsenivån.

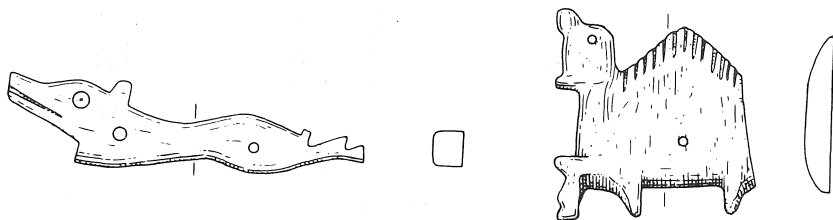
"Gullgubber" , folkevandringstid.

Fynden utgörs, från båda nivåerna, främst av vanliga, vardagliga bruksföremål, verktyg, smycken och vapen, men exklusivare föremål i den övre nivån tyder på en välsituerad befolkning.

Från den folkvandringstida-vendeltida epoken har de av arkeologerna så högt värderade fibulorna framkommit i ett 10-tal exemplar. Däribland märks folkvandringstida armborstfibulor och enkla järnfibulor, vendeltida likarmade spännen, ett runt spänne samt ett kräftformat och ett näbbformat spänne. Samma funktion som fibulorna har de många ornerade bronsnålarna haft. Andra smycken är halsringar, pärlor, två guldfingerringar samt en liten hästfigur av brons. Vackert ornerade kammar finns av både folkvandrings- och vendeltida typer. Av husgeråd och redskap har påträffats knivar, saxar, keramik, vävtyngder, sländtrissor, brynen och kvarstenar. Vapenfynden är få och består av järn- och benpilspetsar, spjutspetsar samt bronsbeslag och järn- och benpilspetsar, spjutspetsar samt bronsbeslag och järnritar till sköldar. Intressanta är fynden av förkolnada sädeskorn, som visar vilken gröda som förekommit samt att man berett maltdrycker här redan för 1400 år sedan. Huvuddelen av det daterbara materialet ligger i senare delen av folkvandringstid och tidigare delen av vendeltid.

Viktigt är det guldfynd, som påträffades i bergen 1966. Det innehåller de första kända s.k. guldgubbarna på Öland. Dessutom är det en av de ytterst få sakkunnigt utgrävda guld"skatterna" av de många kända bl. a. från Öland. Depån, som består av 15 pressade guldbleck, några bitar av s.k. ringguld samt en ten av brons, låg centralt på den öppna platsen, som finns mellan den rediella husraden och mittkvarteret. Så när som på något guldbleck låg samtliga föremål inuti ett slags kista byggd av resta kalkstenshällar.

De 15 guldgubbarna är pressade på patris av mycket tunt guldbleck. Tre olika motiv finns. De sju största blecken föreställer en man som står på tå. Ansiktsdragen är grova med ett mycket stort öga, som är ritat med en linje samman med profil och mun. Haka och näsa skjuter kraftigt fram. Håret faller mjukt över axlarna. Mannen är iförd en "pälskappa" med krage (?).

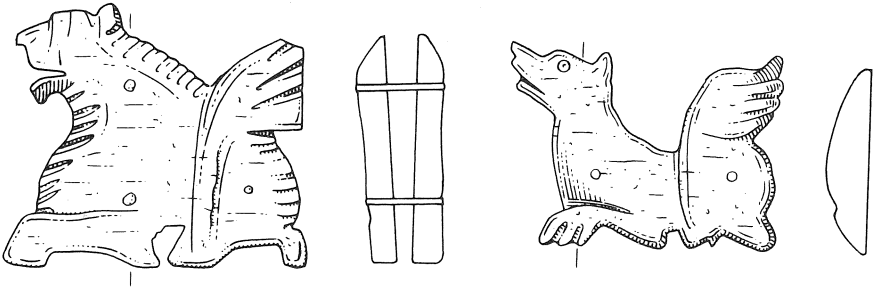

Djurskulptur av ben, medeltid.

Dessa bleck är ca 2,5 cm långa. Betydligt mindre är två bleck med liknande mansfigur. De är inte längre än ca 1,5 cm. Ansiktet är bildat på samma sätt som på de större men denne mans hår är kortare. Han är iförd en likadana jacka. Hans fint svängda fötter står med hela foten på marken. Alla dessa bleck saknar kantmarkering och är också varierat tillklippta. De sex återstående, 1,8 cm långa, avviker mycket. Deras motiv är en frontalt ställd kvinna. Blecken, som har en halvrund avslutning upptill, begränsas av en pärlad kant. Kvinnans ansikte är päronformat med ögon och näsa ritade i en linje. Munnen är en kort fåra. Hon tycks vara klädd i en bårdprydd kjol utanpå vilken hon bär en mantel som faller ned på var sida. De två pärlade banden under hakan kan tolkas som pärlrader. Hennes spetsiga skor är båda vända åt höger.

Dateringen om sådana guldbleck är mycket omdiskuterad. De flesta fynden är osakkunnigt gjorda och har otillfredsställande fynduppgifter. Även de sakkunnigt utgrävda saknar ofta säkra samband med daterbara fynd eller lager. I Eketrops borg är förhållandena bättre genom läget på det blåsiga alvaret. Mellan de två bebyggelsenivåerna, som ovan nämnts, har nämligen bildats ett klart urskiljbart, sterilt, påblåst jordlager. Det råder ingen tvekan om att guldgubbarna hör till den undre och äldre bebyggelsen. Denna omfattar dock en stor del av folkvandringens - och vendeltiden. Vid en jämförelse med övriga guldgubbefynd visar sig de øländska vara mycket lika vissa guldbleck, som påträffats på Bornholm. Tyvärr är inget av dessa sakkunnigt framtaget och fynden är mycket gamla. Med tanke på övriga lösfynd och eventuella grävningfynd från dessa fyndplatser anses dock en datering till folkvandringstid som rimligast. - Man kan ej vänta sig att utan svårighet kunna precisera dateringen av guldgubbarna i Eketops borg närmare än vad deras lagertillhörighet anvisar. Sannolikast är dock den period då ännu armborstfibulor bars och då de första vendeltidsformerna som likarmade och kräftformade fibulor börjat användas, d. v. s. den svårbedömda övergångstiden mellan folkvandringstid och vendeltid.

Bland föremålen från den vikingatida-medeltida epoken märks spikar, nitar, hästskor och hästskosöm, knivar, skäror, liar, saxar av olika modeller,

Djurskulptur av ben, medeltid.

beslag av järn och brons, bultlås och nycklar vars skaft är lindade med fin silvertråd; vidare spörrar av olika typer, betsel, nålar, spännen av järn, brons, tenn och silver. Pärlor av glasfluss, glas och bärnsten är rikt representerade liksom ametister och bergkristaller. Bland verktygen märks filar, borrar, hammare och skavjärn. Ett stort antal pil- och armborstspetsar. En liten skatt på 300 silvermynt präglade på Gotland under 1200-tal ingår i materialet liksom ett större antal spridda, däribland ett par arabiska, det ena präglat 899 e.Kr. Anmärkningsvärt är det stora och rikt varierande antal ben- och hornföremål som kommit i dagen. Den kalkrika jorden har på ett utomordentligt sätt konserverat och bevarat dessa föremål. Man kan genom fynden följa arbetets gång från råmaterialet - ett älghorn - över till ett grovt tillskuret hornstycke fram till slutprodukten - en vackert utsirad kam. Kammar finns i ett otal variationer, såväl dubbelsidiga som enkelsidiga med fodral av ben. Man har tillverkat isläggare, vilka varit ett bra färdmedel på den lilla sjön belägen strax söder och öster om borgen. Tärningsspel och flöjttraktering var heller inga ovanligheter för borginvånarna. Sländtrissor, s.k. vävkammar, nålar med vackert skulpterade huvuden liksom verktyg för snoddslagning och nålar för nätknytning är ofta förekommande i det rika benföremålsmaterialet.

Ett exempel på hornsnidarnas skicklighet är fyra stycken små djurskulpturer av ben. Två av dem föreställer liggande lejon, vars svans som avslutas i en elegant tofs, går ned mellan djurets bakben och upp runt låret. De övriga två figurerna är dock svårare att bestämma. En föreställer troligen en löpande hund eller möjligen kan även denna vara ett lejon, medan den andra verkar vara en ren fantasifigur. Samtliga har varit dubbelbeslag med i det närmaste identiskt lika sidor fasthållna av 2-3 små bronsnitar. Figurerna har troligen varit applicerade på läder eftersom fragment av det finns bevarat på en av skulpturerna. Med hjälp av strategifin i borgen kan de dateras till 1100-1200-tal.

Kulturlagren uppvisar även en stor rikedom på ben av såväl människor som djur. Det är då främst våra vanligaste husdjur såsom nötkreatur, häst, får, svin, hund och katt. Fiske tycks ha bedrivits med framgång, bl. a. har ben av torsk och stör konstaterats. Däremot har jakten haft en mera tillbakskjuten ställning, endast ett fragment av kronhjort och ett av gråsäl förekommer.

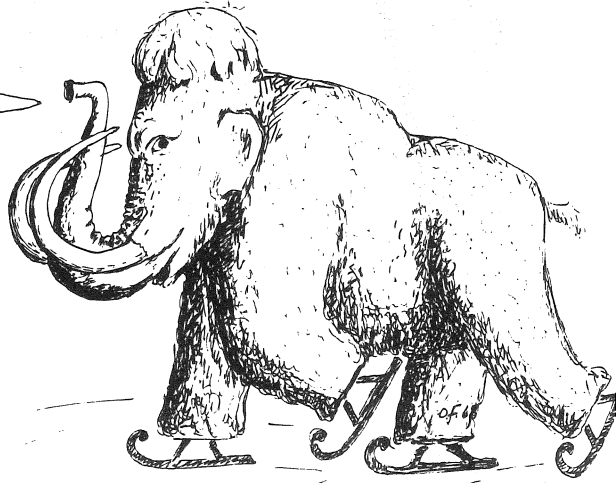
Den arkitektoniska planen, de solida och välbyggda husgrunderna och föremålsbeståndet gör att man utan tvekan kan säga att borgen har varit en befäst by, som haft en fast bosättning under längre perioder. Men vilka har byggt den och bebott den under de olika perioderna? Har den inhemska ø-landska befolkningen själva uppfört detta byggnadsverk för att innanför dess murar kunna bo säkrare och lättare kunna försvara sig mot sjöröveri eller invasioner, som under dessa tider företogs i stor skala i Østersjøtrakterna? Varifrån och hur har de mottagit impulser i fråga om byggnadsskicket? Har borgen under den senare bebyggelseepoken intagits av en grupp människor, som kommit från sydöst och slagit sig ned här för att använda borgen som bas och utgångspunkt för vidare anfall och sjöröveri mot fastlandet?

- Endast en fortsatt utgrävning av hela borgen kan ge oss svar på dessa väsentliga frågor!

Erik Wegraeus / Ulf Näsman

GLASIÅL.
ARKEOLOGI!

Med visse mellomrom hører vi meldingar frå Sibir og Alaska om at dei der finn djupfrosne dyr frå forhistorisk tid. Til dømes er det fleire ganger funne nedfrosne mammut i strøk der det er permanent tele i jorda (permafrost).

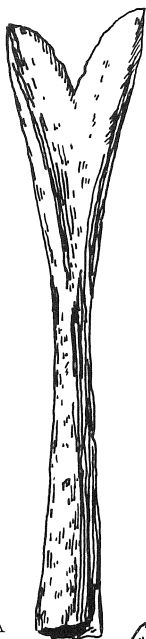
Til dagleg er vi vant med kjøleskap og djupfrysar til konservering av matvarer, og veit kor effektiv kulder er i så måte. At naturens store tryseri verkar effektivt gjennom titusenvis av år, det vitnar dei sibirske mammutane om ; dei er stundom bevart med hud og hår.

Vi har rett nok ingen ragget mammut frå Norge til å utbasunere frostens glade budskap for arkeologane. Men i fjellområda her til lands, over ca. 1600 m.o.h., ligg det snøfonner og brear som sjelden smeltar. I dei varme somrane 1936-37 smelta ein del slike fonner i Dovre-området monaleg inn. Da kom det oldsaker for dagen ! Jegrar og fjellfolk i Lesja og Oppdal fann att piler som jegrar i forhistorisk tid og mellomalder hadde skote bort, og som snø og is hadde bevart. Til eit par piler finst enda styregjørene, heilt fine ! Ofte er pilespissane på plass i skafta. Pilespissane er elles svært så vanlege oldsaker, men det er på ingen måte skafta.

Arkeologien får stadig nye spesialfelt. I varme somrar bør vi hugse denne snø- og is-arkeologien (eller skal vi seie glasial-arkeologien?) Truleg vil det koma fleire funn berre folk blir klar over at det er noe å leite etter.

Dette var tilfellet i Oppdal, der den første heile pila vart funnen i 1914. Somrane like før siste krigen kom den store funnmengda. Det var særleg fire mann som vart interessert i slike funn, og gjekk langs fonnene og leita opp piler. Til no er det frå Oppdal innkomne ca. 40 skaft av langboge-piler, heile eller avbrotne. Ca. 1/3 av skafta har pilespiss sitjande i, og dei gjer det mogleg å datere dei ulike typane av skaft. (Dersom ein vil ofre treskafta, kan ein jo også få C-14 dateringar). Dei eldste pilene er frå eldre jernalder, dei yngste frå mellomalder eller seinare.

A

Av armbrøstpilar frå Oppdalsfjella er det 8. Tre av desse er butte piler til pelsdyrjakt, såkalla kolvar. Sermerkt for dei alle er at dei er kortare, tyngre og kraftigare enn langboge-pilene. Armbrøst har vel vore brukt til jakt i dalbygdene frå sein mellomalder til ned på 1700-talet. - Det kan også nemnast at del av ein samansett boge og eit kastespyd er funne. - Utanfor Oppdal er det funne minst 5 langboge-piler og 2 armbrøstpilar.

Dersom det kjem fleire funn fra fonnene, blir det kanskje høve til å behandle funna meir metodisk. Det er ting som tyder på at det er ei form for stratigrafi og truleg meiningsfylte funnkombinasjonar i dei oldsakførande fonnene. Er dette tilfelle, skulle det kanskje vera mogleg å koma fram til visse slutningar om klimatilhøve i farne tider. Men føresetnaden for å nå slike resultat måtte vera at arkeolog og glasiolog samarbeidde om å undersøke funnstadene grundig.

B

A. Pilespiss av jern. B. Pilespiss av jern, med del av bjerkeskaftet sittende i. Begge er fra Storhøy, Dovrefjell. De dateres til Merovingertid.

Når tregjenstandar først har smelta fram av den gamle snøen eller isen, blir dei som regel ført med smeltevatnet ut på berr mark. Der rotnar dei lett i slam eller blir avbrotne mellom steinar. Derfor gjeld det at dei blir funne straks dei smeltar ut.

Det ville vera merkeleg om desse jaktminna skulle vera så sterkt konsentrert til Dovre-området. Høgfjellsjakta har sikkert vore drivi i like stor utstrekning i Jotunheimen og på Hardangervidda. Truleg vil ein også gjera funn (to funn ligg rett nok føre derifrå) når ein går langs nedsmelta fonner ein varm sommardag og har augo med seg. Med eitt kan ein få utruleg ferske bevis for at folk har fare høgt til fjells før og, - i uminnelige tider.

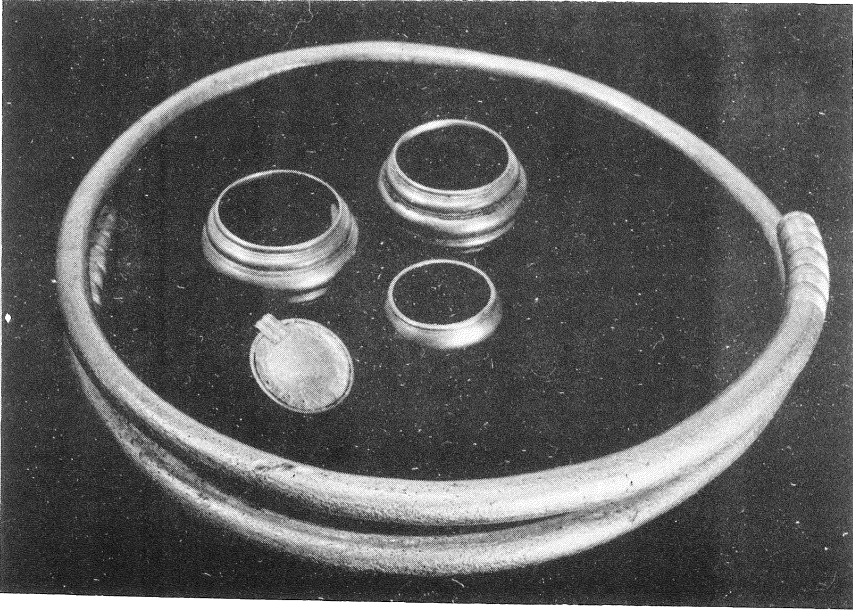
Oddmunn Farbregd

EIT GRAVFUNN FRÅ HARAM, SUNNMØRE

Den 12. august 1968 fekk Historisk museum i Bergen telefonmelding om eit funn som nett var kome fram på garden Haram i Haram prestegjeld, Sunnmøre. Det var stykke av ein bronsekjøl, ein gullring og ein romersk gullmynt. Ein kom strakstil å tenkja på ei velkjend gruppe av serleg rike graver frå seinromersk tid og folkevandringstid på Mørkekysten, og alt neste føremiddag var vi på plassen, til å ta hand om funna og gjera den ettergransking som var mogeleg. Det viste seg å vera eit av dei rikaste gravfunn som hittil er framkomne i Nordeuropa, og kjem truleg til å gå under namnet Haramfunnet i framtida.

Likesom somme andre serleg rike funn kom Haramfunnet fram ved ei tilfeldig graving som også var øydeleggjande : med gravemaskin vart det grave eit ca. 3 m vidt hol for ein septiktank, i tunet på Arnfinngarden, som ligg på ei 2 m høg og ca. 20 m vid, runda høgning, som no viste seg å vera ei gravrøys med tunnt jorddekke. Før jordskiftet låg alle husa til dei mange bruka på Haram i tett klynge rundt og til dels oppå røysa, og ingen tenkte vel anna enn at det var ein naturleg hump i lendet.

Gravemaskinen grov seg ned gjennom 1 1/2 m jordfri røys, støytte så på ei svær, liggjande helle, som vart knust og teken opp stykkevis. Gravinga

Gullarmring, 3fingerringar og
1dobbelbrakteat av gull.

gjekk så vidare i svartjord og småstein, ned til ca. 2 m under overflata, og mykje av dei massane i holet som ikke vart gravne opp, vart grundig omrota.

Nede i holet fann så eigaren, Andreas K. Haram, to handtak og litt av randa til eit bronsekjerald. Deretter sette han ned betongringane for septiktanken. Det spurdest at han hadde funne desse bronsesakene, og ein av grannane, Harald Haram, fekk lov til å sjå om der var meir å finna. Han fann ein fingerring og ein dobbeltbrakteat av gull, og etter det kom telefonen i bruk. Same morgon som vi tok ut med fly frå Bergen, fann så eigaren ein armring og ein fingerring av gull, etter ei regnbye stakk dei så vidt fram i dungen av oppgraven stein og jord. I mellomtida hadde også Historisk museums kontaktmann og gode medarbeidar, Petter Dyrkorn, samle opp nokre stykke av bronsekjerald, never og brende bein.

Ved ettergranskinga kunne vi konstatere at sjølve grava var så godt som tolt øydela, og med eit viktig unntak kom alle funn fram i oppgravn eller omgravn massar : tallause små bitar av bronsekaret, never, kol, brende bein, bjørneklør, bitar av ein beinkam, spelebrukker, smelta glas.

Grava hadde vore nedskoren i botnen under røysa, den svære dekkhella, som var 2 m lang og 1,1 cm brei, lag i høgd med røysbotnen. Ca. 50 m under røysbotnen fann vi ein urørd skalk av eit 3 til 5 cm tjukt, reint kollag, utan brende bein eller anna i. Der var brend småstein i kontakt med det, og det må skriva seg fra ei brenning på staden. Denne skalken av eit kolflak hadde ei kordelengd på ca 1 m, truleg må ein rekna med eit kolflak som har vore litt over 1 m i tverrmål, og det må skriva seg frå ei brenning i botnen av ei grop.

I massar som har vore fyllte attende i grava, ca. 30 cm inn frå det som var omrota av gravemaskinen, 15-17 cm under røysbotnen, vart det ved ettergravinga funne ein fingerring av gull in situ. I røysbotnivå over han låg ei lita, tynn helle, ca. 30 cm i firkant, med urørde steinar av røysa over.

Utan å gå meir i detalj skal eg så summera opp det inntrykk ein måtte få av korleis sjølve grava kan ha vore tilsteltt :

Ei grop var graven ned i undergrunnen, 1/2 m djup og noko over 1 m vid. I botnen av den vart det gjort opp varme, så eit kolflak låg att. Oppå dette har dei så sett urna, eit stort romersk bronsefat, visseleg med brende bein og oldsaker i, og med einskilde kolbitar innblanda. Fatet har vore innpakka i ein skinnfeld med håra inn mot fatet, han har også vore bretta inn over kanten. Avtrykk av hår og einskilde små dottar av raudt hår i eiret på fatet syner dette. Rundt det heile har det vore pakka med never, men grava hadde ingen sidesteinar. Derimot er det mykje truleg at dei oppgravne massane har vore fyllte tilbake rundt urna, og i samband med dette har den vesle gullringen vorte legd ned ute i kanten av gropa, og oppå fyllmassane her vart det så lagt ei lita helle.

Over gropa elles vart så den store og tunge dekkhella lagd ned, med endane har ho visseleg kvilt på røysbotnen utanfor gropa, og den store røysa vart bygd over.

Tilhøva med den vesle fingerringen krev ei forklaring, og det ein fyrst vil gjera merksam på, er skilnaden i storleik på dei store og den vesle ringen. Dei to store finerringane kan berre ha vore borne av ein mann med meir enn vanleg tjukke fingar, medan den vesle ringen må vera ein kvinerring, som mannen ikkje ville få inn på ytteste litlefingerled ein gong. Den vesle ringen høyrer såleis ikke til det personlege utstyret for den døde som normalt skal vera i grava, og slik han låg blant fyllmassane ved kanten av grava, med ei lita helle over, må ein rekna med at han er intensjonelt nedlagd. Eg skulle tru ein må sjå han som eit personleg offer til den døde frå ei kvinne, kanskje enkja, som kan ha stått ved grava da massane vart fyllte tilbake rundt urna, drege ein ring av fingeren og stukke han ned her, og dekt over staden med den vesle hella. Eg kjenner ingen klår parallell til dette.

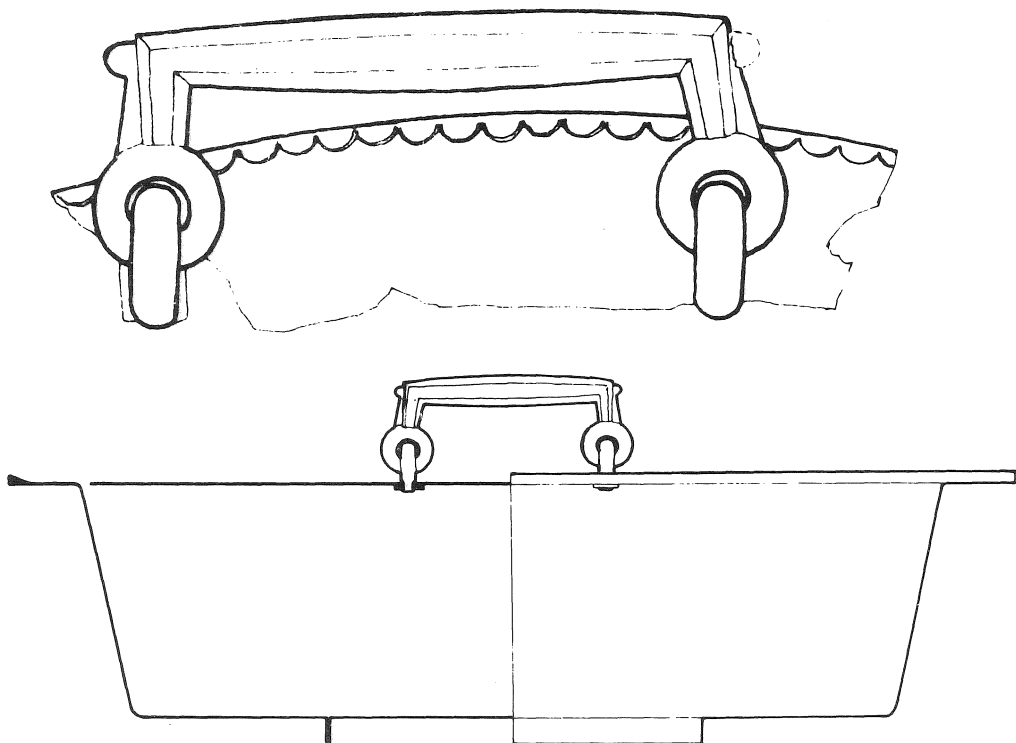
Dei einskilde sakene i funnet kan fortjena noko serskild omtale, men han kan her ikkje verta uttømande :

Fat av bronse med to rørlege henker, knust i tallause småbitar og kan ikkje setjast saman, men det kan rekonstruerast i teikning. Det har hatt ei brei, horisontalt utbretta rand med fortjukka kant, rett, bratt skrædd vegg og flat botn. Diameteret over randa har vore ca. 53 cm, innvendig diameter oppe ca. 45 cm og ved botnen ca. 40 cm. Botnen har ein loddrett, 1,4 cm høg standring med ytre diameter 20 cm, han er laga ved at sjølve botnen er bretta skarpt ned og oppatt til same nivå. Høgda på fatet frå botn til rand har vore ca. 13 cm.

Henkene er støypte, åttekanta i tverrsnitt, med vinkla endar som går over i massive, runde augo. Dei er feste til randa med smidde lykkjer, dei to endane på lykkjene er smidde saman og førde gjennom eit hol i randa og klinka til ei lita rektangulær plate på undersida.

Randa er dekorert med ei rekkje innstempla bogar.

Nokon nær parallell til dette fatet kjenner eg ikkje. Det er like vel all grunn til å rekna med at det er romersk arbeid, og ein bør også koma i hug at det ligg føre så mykje mindre samanlikningsmateriale fra 4. hundreåret, jamført med eldre deler av romartida. Haramfatet bør truleg grupperast saman med eldre romerske fat med to rørlege henker, og tør førebels sjåast som eit av

Fat av bronse.

dei yngste - og største - av dei, før dei såkalla koptiske fata dukkar opp i 6. og 7. hundreåret på kontinentet og i England. Dei har ingen annan likskap med Haramfatet enn dei rørlige henkene.

Sjølve karforma ligg truleg ein stad mellom fatet i Avaldsnesfunnet, som har loddrett vegg og truleg har hatt nokså flat botn, og eit fat fra 5. hundreåret, frå Hauge i Klepp, Rogaland, som har utbretta rand, bratt skrådd vegg og markert overgang til botnen, som er noko nedskrådd, og har ein lågt oppkvelvd omphalos i midten. Både Avaldsnes- og Haugefatet er hengekar, med tre bereringar som er feste med beslag til karveggen. Bereringane på Avaldsnesfatet har åttekanta tverrsnitt som henkene på Haramfatet.

Den breie, utbretta randa med fortjukka kant er eit sertrekk for Haramfatet, like eins randdekoren av innstempla bogar. Eit visst samsvar syner like vel buklerandfata fra folkevandringstida, som har ei relativ brei, utbretta rand med oppdrivne småbuklar som dekor der Haramfatet har sine innstempla bogar. Buklerandfata har ein runda karprofil, og er således heilt ulike Haramfatet.

Små restar av glasbeger eller kanskje glasskål, knust og delvis smelta på likbålet. Det ligg føre litt av randa og karveggen, men så deformert at ingen ting sikkert kan seiast om forma. Det er av gulkvitt glas med dekor av påsmelta blått glas og innslipte liner.

Armring av gull, lagd i spiral ein og ein halv omgang, av ein tein med rundt tverrsnitt, tunnast på midten og gradvis tjukkare mot endane, som er dekorerte med fem breiare vulstar vekslande med grupper av tre smale vulstar. Endane er konkave. Overflata på sjølve ringen er merkeleg ru og ujamn, truleg etter støypinga, uten noka avpussing etterpå. Ytre tverrmål er 14,8 - 15,1 cm, vekta er 484 gram, finleiken 18-20 karat (gullsmed Homstvet).

Det finst ein del liknande ringar i Norden i funn frå seinromersk tid og folkevandingstid. Det nærmaste dømet er ein ring frå Bremsnes i Kvernes, Nordmøre, funnen saman med eit glasbeger med slipt dekor og eit bronsekar, som er tapt. Funnet vert datert til handre halvdel av 4. hundreåret. I skattefunn, der gamle og nyare saker ofte ligg om einannan, finn ein like vel slike ringar så seint som i 6. hundreåret, t.d. i eit funn frå Djurgårdsäng, Västergötland.

To fingerringar av gull, med plan innside og tre rundtlaupande ryggar på utsida. Den midtre ryggen er høgare enn dei to på sidene, mellom ryggene og mellom sideryggene og ei smal kantlist er der grupper av fine rundtlaupande liner. Begge ringane er lett koniske, indre diameter er 2,2-2,5 cm. Ytre diameter på begge er 3,2 cm. Vekta er 58,80 og 58,10 gram, finleiken 22,2 karat (Kristen Michelsen).

Det er truleg dei tyngste førhistoriske fingerringane i landet.

Fingerring av gull, med plan innside og kvelvd utsida, som er avgrensa med fine liner og ei smal kantlist. Indre diameter 1,8 cm, ytre diameter 2,8 cm, vekt 19,50 gram, finleik 22,2 karat (Kristen Michelsen).

Alle tre fingerringar i Haramfunnet er visseleg nordisk arbeid. Stilistisk er der ein nær slektskap mellom dei store og den vesle ringen, runde ryggar, kantlist og fine fylgjeliner, plan innside. Heilt nære parallellar til dei store ringane kjenner eg ikkje, men dei skal visseleg sjåast i samanheng med dei etter måten vanlege finerringane frå seinromersk tid og folkevandingstid med flat innside og to, tre eller fleire kvelvde ribber på utsida. Ringane i Haramfunnet skil seg frå vanlege trebandsringar fyrst og fremst med at den midtre ribba er breiare og høgare enn dei to på sidene. Ringar med tre eller fleire ribber høyrer fyrst og fremst heime i 4. hundreåret, serleg siste delen, men eit par stykke ligg i funn frå folkevandingstida, så seint som i 6. hundreåret.

Dobbelbrakteat av gull, laga av to skiver av gullblekk som har vore pressa over myntbilete, lagde med baksidene mot einannan og haldne saman langs kanten med ein perla randtråd av gull. Ei hempe, laga av eit gullband med vekslande breie og smale vulstar på langs, er bretta over kanten og når litt ned på sidene, så at endene dekkjer noko av bileta.

Begge brakteatbileta er romersk keisarportrett i profil med innskrift langs kanten, biletdiameteren er 1,8 cm, som svarar godt til romersk solidi. Det eine avtrykket er bra klårt og leseleg, det andre meir sløra og utydeleg, serleg når det gjeld innskrifta.

Det klåraste avtrykket har eit høgrevendt keisarportrett, med diadem som ei dobbel perlerad, avslutta i panna med ein stor rosett, og i nakken med hangande diadembandendar. Keisaren har kappe, halden saman med eit rundt spenne på høgge skulder. Haka er utydeleg, nasetippen er litt skadd, men portrettet med den lange, hangande, nærast rette nasen, kan godt identifiserast som Constantius II, som ein da også finn i innskrifta. Innskrifta byrjar ved høgge skulder, fylgjer kanten på bilete bak hovudet og held fram framfor andletet: DNCONSTANTIVSPFAVG : D (ominus) N (oster) CONSTANTIVS P (ius) F (elix) AVG (ustus). Pressmodellen må etter dette ha vore ein solidus, slegen for Constantius II, i hans tid som keisar (augustus), 337-60 e. Kr.

Dobbelbrakteat av gull, med hempe.

Det andre avtrykket har venstrevendt keisarportrett, også med diadem som ei dobbel perlerekke og diadembandendar i nakken. Venstre skulder syner kanten av eit romersk harnisk med hangande frynser, keisarkappa ligg oppå skuldra og over brystet, har skrå foler framme, som peikar mot eit rundt spenne på høgre sida. Av sjølve portrettet er auga, panna og nasen klårt kjennelege, men haka er ikkje komen fram på avtrykket. Innskrifta er også svært ufullkomen og vanskeleg å tyda, bortsett frå slutten, der det står AVC med relativt stor avstand mellom bokstavane. Byrjinga, like over høgre skulder, er nokså sikkert DN, og den tredje eller fjerde bokstaven kan berre vera ein V. Med ein plass der er framfor panna, ville ein få rom til VALENS, kanskje IVLIANVS. Den større bokstavavstanden bak hovudet kan tyda på at heile namnet har stått framme, og ikkje vore delt, og VALENTINIANVS ville då ikkje koma på tale. Bak hovudet, framfor AVC, kan det berre ha stått eit par bokstavar, t.d. PF. Det trengst vidare arbeid til å samanlikna avtrykket med romersk solidi frå siste halvta av 4. hundreåret, og ein vil då visseleg få bestemt pressmodellen sikrare.

Vekta på dobbelbrakteaten er 5,10 gram, finleiken minimum 21 karat (Kristen Michelsen). Diameteren med randtråd er 2,0 cm.

Samansett beinkam, berre små restar til stades, av skjene med line- og punkt-sirkel-dekor, bitar av mellomstykke og kamtenner.

Spelebrikker av bein, to strykke til stades, den eine litt ufullstendig, Dei er runde, med relativt lågt kvelvd overside, plan underside med innbora hol.

To små bitar skinn, truleg av skinnfelden som urna hadde vore innpakka i. På det eine stykket er litt av ein saum. Ein del hår, dels i små dottar og dels lause, brune på let, høyrer visseleg til den same skinnfelden.

Femten brende bjørneklør, hele og fragment.

Bjørkenever, ei mengd små bitar.

Trekol.

For datering av Haramfunnet gjev dobbelbrakteaten det beste haldepunkt. Det yngste av de to myntbileta det er teke avtrykk av, er det som det er vanskelegast å bestemme. førebels vil ein rekna med at det har vore ein solidus for anten Julian (360-63) eller Valens (364-78). Det gjev ein terminus ante quem non på 360 eller 364. Venteleg er dobbelbrakteaten laga ein gong i den seinare delen av 4. hundreåret. Bandtråden på han er litt sliten, men ikkje så serleg mykje, og ei datering av grava til dei siste tiåra av 4. hundreåret, mogleg så seint som rundt 400, skulle vera sannsynleg. Dei andre sakene i funnet gjev ikkje stor rettleiing til å presisera eller modifisera dateringa i noka leid. Bronsefatet er unikt, og har trekk som dels viser framover, dels bakover frå siste halvta av 4. hundreåret. Bitane av Uberfangglas er for små til å gje nærare haldepunkt, ringane går svært godt i 4. hundreåret, serleg siste halvta og slutten av hundreåret, men iblant har liknande ringar også synt i seinare funn.

KRITTPIPER

Det er en utbredt oppfatning at kritt Piper er gode ledetyper for etterreformatorisk arkeologi. Imidlertid kan en ikke si at dette har vært vist i praksis her i Norge. Det kunne derfor ha interesse å se hva for eksempel pipene som ble funnet på "Lossen" i 1967 kan gi av holdepunkter (se A. E. Christensen : "Lossen", en utgravning under vann. NICOLAY nr. 1).

Kritt pipene er en luksusartikkel som det er grunn til å tro var svært utbredt, og som har gjennomgått store forandringer helt fra de første ble laget på slutten av 1500-tallet og til våre dager. En må gå ut fra at den enkelte pipe ikke hadde særlig lang levetid som forbruksartikkel. Det porøse godset absorberer raskt avfallsproduktene fra tobakksrøykningen, men godset blir også fort mettet slik at røykningen blir ubehagelig. De lange smekre pipene er også så skjøre at risikoen for at de skal ødelegges under bruk og transport er stor. Ovennevnte forhold gjør det sannsynlig at pipene tidlig er blitt kasserte og overlatt ettertiden. Ettersom en kan regne med kort brukstid og vel heller ikke noen særlig lang distribusjonstid, vil kritt piper gi muligheter til forholdsvis nøyaktige dateringer hvis en kan tidfeste typene. Dette i motsetning til for eksempel mynter. Til gjengjeld kan en ikke si at pipene gir like gode holdepunkter for påvisning av proveniens som myntene gir. Men en kan se en viss forskjell i typene fra de store produksjonssentra, se fig. 1.

Med utarbeidelsen av denne artikkelen har det ikke vært tilgang til litteratur som kunne gi en samlet oversikt over hva som er gjort for å få etablert en tilstrekkelig finstilt kritt pipekronologi. Et ganske grundig arbeid er dog gjort med engelske piper, men hollandsk produksjon har bare vært tilgjengelig gjennom spredte småartikler. Det er grunn til å tro at en innsats på dette området vil være fruktbar.

På neste side er det satt opp en tabell over de karakteristika ved pipene fra "Lossen" som er ment å være relevante ved behandlingen av dette spesielle materialet. Pipehodets form er tatt med fordi dette er det vik-

tigste kriterium en har for datering og påvisning av proveniens. I enkelte tilfeller har en verkstedets stempel, oftest satt på pipehodets nakke (den siden som vender mot røkeren), under pipehodet eller på knasten. Stempel på stilken er heller ikke sjelden. Der er også eksempler på at grupper av produsenter har hatt et felles stempel, som for eksempel Goudas byvåpen, dette ble etter 1740 brukt av medlemmene i byens pipemakerlaug. Kvalitetsmerking forekommer også. Ved hjelp av stempler kan en altså lokalisere produksjonsstedet, men ikke alltid datere fordi stempler som var godt innarbeidet ofte gikk i arv. Ornamentering av stilker er tatt med for å se om en ut fra dette kan gruppere stilkfragmenter. Med det er ikke kjent i hvilken grad slike utsmykninger er tids- eller stedegne eller kanskje kvalitetsspesielle. I følge Peter Linde skal det være karakteristisk for hollandsk produksjon at pipenes overflate ble glittet før brenninger, sannsynligvis med agat. Når man begynte med dette og i hvor stor utstrekning det har bredt seg til andre land, vites ikke.

Pipene på fig. 1, fig. 2 og fig. 3 har en hodeform som er svært karakteristisk for hollandske piper. Typen på fig. 2 mener man imidlertid er influert av engelske former (sammenlign med fig. 5). Stemplene på fig. 8 og fig. 9 er av Peter Linde identifisert som verkstedstempler fra Gouda. De pipene som faller inn under denne gruppen, med hodeform og Goudastempel (nr. 156, 375, 382, 428, 429 og 430) har også glittet overflate alle

TABELL OVER VISSE KARATERISTIKA VED PIPENE SOM BLE FUNNET PÅ "LOSSEN" I 1967.	Nr. i funn- forlegnelsen	Pipehodets form som fig.:				Stempel som fig.		Stem- pel på: knaste		Ornament på stilke som fig.		Stemmet
		1	2	3	4	8	9	10	6	7		
Komplett pipe	430	X				X		X		X	X	
Hoder og hodefragmenter med ornerte stilker	156	X				X		X		X	X	
	382	X				X		X		X	X	
	428	X				X		X		X	X	
	429	X				X		X		X	X	
Hoder og hodefragmenter uten eller med uornerte stilker	240			X								X
	278		X				X	X				X
	375	X				X			X			X
	367	X										X
	394	X				X			X			X
Stilkfragmenter	51	-	-	-	-	-	-	-	-	X		X
	305	-	-	-	-	-	-	-	-	X		X
	345	-	-	-	-	-	-	-	-		X	X
	386	-	-	-	-	-	-	-	-			X

Pipenes overflate er undersøkt av
Dr. Donald Provan, Stavanger museum.

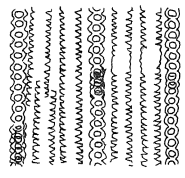
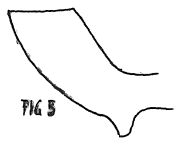
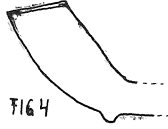
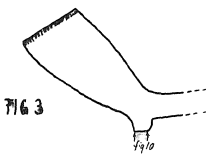
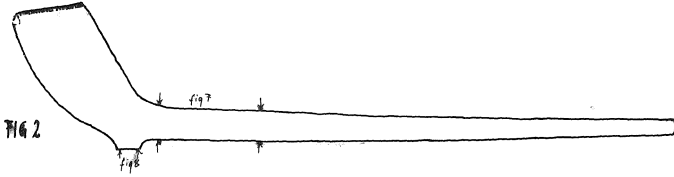
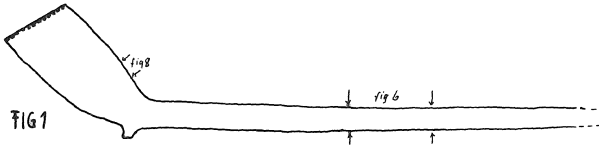

FIG 6

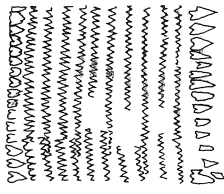

FIG 7

FIG 8

FIG 9

FIG 10

Fig. 5 er tatt fra Oswald: The evolution and Chronology of English Clay Tobacco Pipes. The archeological News Letter. Vol. 5 No. 12 London 1955.

sammen. En må da gå ut fra at dette er Goudapipør.

Nr. 367 er utelukkende et fragment av hodets forside, men en kan med noen grad av sikkerhet si at formen er som fig. 1, dessuten er overflaten behandlet på samme måte. Det siste gjelder også stilkfragmentene nr. 51, 305 og 345. Her ser en at også stilkørningen er den samme som de ovenfor nevnte pipene hadde. Videre har vi stilkbiten nr. 286, som er glittet, men uten noen form for utsmykning. Det er ikke utelukket at også denne er hollandsk.

Av avvikende typer har en nr. 286 som er et hode uten stempler og med slemmet overflate (fig. 4). Til hodeformen og størrelsen finner en de nærmeste paralleller i engelsk produksjon fra perioden 1680 til 1730 (sammenlign med fig. 5) Nr. 278 (fig. 3) er også slemmet, men har et stempel på knasten (fig. 10). Det er ikke holdepunkter for å si noe annet enn at hodet har en form som ligger nær opp til fig. 1, altså en hollands type. Den kan imidlertid like gjerne være produsert andre steder. Stempelet er ennå ikke identifisert.

Angående dateringen av de hollandske hodetypene i dette funnet, så er det vanskelig ut fra formen å komme nærmere enn slutten av 1600-tallet eller første halvdel av 1700-tallet. Et bedre holdepunkt har vi i det at ingen av pipene bærer Goudas byvåpen, noe som ble vanlig fra 1740. Dette passer fint med den dateringen en kunne gi nr. 286 ved sammenligning med engelsk materiale.

For dateringen av funnet er ikke dette helt tilfredsstillende. Et tidsrom på 50 år er for unøyaktig når det gjelder et skipsforlis som dette. I og med at en har fått en mer nøyaktig tidfesting av "Lossens" forlis på annen måte, er det i hvert fall kommet nye holdepunkter for etablering av en mer finstilt kronologi.

Reidar Berthelsen

Arkeologiske utgravninger ved museet
i Trondheim.

Storem i Overalla. Oddmund Farbregd har undersøkt to gravhauger fra vikingtid. Få funn.

Sund, Inder øy. O. Farbregd har undersøkt et område med en samling skjelleter rester fra viss tid. Prøver av skjellettene vil bli radiologisk datert.

Jørstad i Snåsa, har Jørn Sandnes gjort undersøkelser i en gravhaug fra folkevandringstid.

Rødøy i Tjøtta, Flere gravhauger utgravet av Odd Ertsås. Få og små funn.

Vassdragsundersøkelsene 1968.

Gressvann, Rana, Nordland. Fredrik Gaustad kommet til avslutningen av den største undersøkelse som har vært i forbindelse med vassdragsreguleringene. Funnene har som vanlig vært meget rike, men den store overraskelse i år var en hustuft på en av boplassene. Den graves ferdig neste år.

Lærdalsvassdraget. Arne B. Johansen har fullført utgravningene ved Eldrevatn, Øljusjøen, Søre Sulevatn og Vassetvatn. Det er mange og rike steinalderboplasser og de dekker et meget langt tidsrom. Gode muligheter for kronologiske studier. Funnene utmerker seg dessuten ved sin rikdom på god kvartsitt, et usedvanlig finkornet og vakkert råstoff som finnes i fast fjell, nær Øljusjøen. Det er også utført undersøkelse i det største kvartsittbruddet hvor avslagene ligger i tykke lag i det sentrale området.

Dessuten registrering ved Sundsbarrvatn, Sandsetvatn samt noen vann i Øyfjells-vassdraget og ved flere mindre vann i Fyresdal, alt i Telemark. Resultatene var magre, og det eneste av virkelig interesse er et gårdsanlegg ved Napevatn i Fyresdal. Foreløpig ingen datering, men sannsynligvis fra middelalder eller yngre jernalder. Ledere Marit Hiim og Agnete Rognes.

I Sirdalen, hvor en rekke vann ble registrert, var det også lite å finne. Der er flere store fine hellere med kulturlag, men det kom ikke frem daterbare funn eller materiale av steinalderkarakter i noen av dem.

Ved Holmevatn og Breilivatn i Drangedal, Telemark, ved Steinavatn og Dyrskarvatn V for Seljestadjuvet mindre registreringer foretatt. Likeledes ved noen mindre vann i Teigedals- Eksingedalsvassdraget i Hordaland, samt ved ved Bangsjøene, men boplassene var sterkt ødelagt av en gammel fløtningsregulering.

Ved Rena like S for Storsjøen har Anne Alsvik gravet en steinalderboplass. Funnene var ikke rike.

Ved Avsjøen og Vålåsjøen på Dovre, mange steinalderboplasser, men de fleste av dem var usedvanlig funnfattige. Ved Tofteseter ved Avsjøen ble det registrert 3 gravhauger.

Arkeologiske undersøkelser ved
Tromsø museum.

Sørøy, Povl Simonsen. På lokaliteten Vatnan fortsattes i juli gravningen fra i fjor. Man har nå der lokalisert og delvis gravd hustuffer fra yngre steinalders fire perioder og kan sette dem i relasjon til bestemte strandlinjehøyder. De avsluttende arbeider neste år blir først og fremst kartlegging, nivelleringer og jordprøveuttakinger. I Sandbukta ble visse etterarbeider, særlig kartlegging og fotografering, samt undersøkelse av en stor skålgropstein foretatt. Funnene begge steder gode, men ikke oppsiktsvekkende.

I september fortsattes i samarbeid med museets samisk-etnografiske avdeling undersøkelsene på Finmarksvidda. I år grov man under Povl Simonsens ledelse 5 graver fra tidlig middelalder og 2 gammeluftet fra sen middelalder, samt kartla et stort anlegg av fallgraver for villrein ved Kenttan i Karasjok. Resultatene gode, spesielt kan nevnes at den i fjor på Juntavadda i Kantokeino konstaterte gravskikk med likbrenning i selve gravrommet, her ble bekreftet og nærmere datert. Undersøkelsene vil bli fortsatt i 1969.

Under Gerd Stamsø Munch's ledelse ble fortsatt gravningene av et stort vikingetidshus på Arstad i Beiarn. Foreløpig er 30 m av husets lengde avdekket, gavlen ennå ikke funnet, og en vil fortsette neste år. Funneane daterer huset til 900-årene.

På Mortensnes i Varanger har Else Johansen fortsatt de undersøkelser, som foretas i samarbeid med Bergens Universitet. Her ble utgravd flere samiske jernaldergraver delvis med godt resultat, og hele den store gravplass i rullesteinsvollen, ialt 208 steinkistegraver, ble restaurert. Mortensnesundersøkelsene vil også bli fortsatt, nemlig på gravplassen ved Else Johansen, i hustuftene ved Knut Odner.

Reidar Bertelsen ledet en ekspedisjon til Jan Mayen, hvorved øyas fortidsminner ble registrert, den nederlandske hvalfangststasjon fra tidlig 1600-tallet kartlagt, og 2 av dens bygninger utgravd.

Blant museets smågravninger må spesielt nevnes en nødsgravning på Ytre Kvarøy, Tødøyk på Helgeland. Her ble innmark avdekket 3 merovingertidsgraver og 2 vikingetidsgraver, alle med skjeletter og rikt gravgods. Særlig må nevnes en mannsgrav fra 900-årene med et jernsverd med bronsefeste og et stort bronsefat, visst av irsk fabrikkat.

Registreringene til det økonomiske kartverk omfattet i år Kvaløya av Tromsø kommune (under ledelse av Gerd Bjørhovde), de resterende deler av Kvæfjord kommune og hele Ballangen kommune i Ofoten (leder: Per Terje Haaland). Særlig Kvaløy-registreringen ga usedvanlige rike resultater i form både av mange funn og av et stort antall hittil ukjente røysgraver og hustufter fra jernalder og yngre steinalder.

Håvard Dahl Bratrein avsluttet sitt tre-årige registreringsprogram: Nord-Norges øde kirkeplasser. I år ble Midt- og Øst-Finnmark bereist. Han har nå ialt oppmålt, beskrevet og fotografert ca. 80 lokaliteter, hvor kirke-tuft og/eller kirkegård, samt omliggende spor av forlatt bygd er synlige i terrenget. Man må håpe at disse undersøkelser som foregår i samarbeid med Riksantikvaren, senere kan fortsette i form av en utgravningsserie.

Undersøkelser ved Oldsaksamlingen 1968.

1) Høgenipen, Degernes, Østfold. Fortsatte undersøkelser av tid. mesolitiske Fosnaboplasser. I år funnet flere boplasser, oftest små. Samme redskapsinventar som ved tidligere gravninger. Leder: Erling Johansen.

2) Ogna, Rogaland. Boplassundersøkelsene ble i år konsentrert om en lokalitet på gården Slettabø, hvor det er konstatert 4 bosetningsperioder "avleiret" over hverandre med sterile sandlag i mellom. 3 av disse bosetningsslagene er fra MN, mens det øverste er fra bronsealder. Leder: Arne Skjølsvold.

3) Borge, Råde, Østfold. Lav gravhaug ca. 5m i diam. Det kullblandete jordlag fra i fjor ble videre undersøkt i år. Funn: enkelte flintavslag og litt keramikk (vanskelig ådatere). Kull laget må trolig knyttes til begravelsen i haugen, tykkest under denne mens det tynges utover. Danckert Monrad-Krohn.

4) Strømshaug, Karlshus, Råde, Østfold. Haug ca. 10m i diam og ca. 0,8m høy, og tilhører et gravfelt. Den er bygget på en naturlig forhøyning, delvis gravet ned i bakkekammen. Kjernerøys med klart markert fotkjede. Funn: mengder leirklining med tydelig fletteverksavtrykk i fyllmassen, keramikk (trolig y. Romertid), brente ben og litt kull. Ingen sentral begravelse påvist. Leder: Danckert Monrad-Krohn.

5) Tandbergmoen, n. Tandberg, Nordrehov, Buskerud. Gravhaug tilhørende et større gravfelt. Bygget av steinblandet jord. Diam. ca. 10m, høyde ca. 1,2m. I sentrum stor kullflekk med brente ben og bronsefragm. Dessuten ble funnet noe jern og fragm. av beinkam. Antagelig Romersk jernalder. Leder: Karl Vibe-Müller.

6) Bubakk, Kvikne, Heuemark, Kleberstensbrudd undersøkt av Arne Skjølsvold. På et lite område funnet hundrevis av tomter etter gryteuttak, foruten en meagde kar emner som står i fast fjell. Bruddstykker av kleberkar, ca. 50 trespader samt et trekar.

7) Westness, Rousay, Orknøyene. Undersøkelsen omfattet utgravning av et 30 m. langt hus og et flatmarksgravfelt fra vikingtid, der man blant annet grov en oval hellesatt skjelletrav skåret ned i åkken. Øverst i graven lå en samling dyr og menneskeben. på bunnen skjellettet av en mann med gravgods. Leder: Sigrid Hillern-Hansen.

8) Jellhaugen Berg, Østfold. Fra 14 oktober og et par uker fremover foretok Oldsaksamlingen en undersøkelse av den berømmelige Jellhaugen, med tanke på å bringe klarhet i om denne kjempehaugen er bygget av mennesker. Den er ca. 80 m. i tverrmål. For å få et positivt resultat ut av undersøkelsen ble det besluttet å benytte gravemaskin og med denne ble det tatt en 80 cm bred grøft tvers over haugen fra vest mot øst og noe sør for haugen's sentrum. Grøften viste at haugen er bygget av mennesker, men at den støtter seg til fast fjell, slik tilfellet så ofte er med gravhauger. Jord og avfallsmassene er for det meste (i haugen's ytre deler) ca. 4 m. dyp, mens de på de grunneste (øst for haugens sentrum) er bare ca. 1m dype.

Alt tyder imidlertid på at haugen opprinnelig har vært høyere og at fyllmasser fra den er benyttet til bygging av de 6 sekundære gravhauger som tidligere lå på toppen av haugen, og hvorav bare en nå er tilbake. Den tversgående grøften har gitt et godt bilde av haugens oppbygning og ut fra denne har man nå lokalisert det området som må undersøkes med tanke på å finne en grav i haugen. I tillegg til det som ovenfor er nevnt ble det foretatt seismologiske undersøkelser hvorunder man fikk en langsgående og en tverrsgående profil av fjellgrunnen under haugen, et resultat som utfyller det bilde man fikk ved å grave den nevnte sjakten.

Riksantikvarens undersøkelser 1968.

(Denne liste er ikke fullstendig)

Nore stavkirke, Numedal. Undersøkelser ved Håkon Christie. Forut for stavkirkens laftede tverrvinger fra 1700 årene har det eksistert stavbyggede tverrvinger som har hatt apsis henholdsvis mot nord og syd.

Vinje tømrede korskirke fra 1790 årene, Telemark. Undersøkelser ved Hans-Emil Liden. Utgravninger under østre ving. Undersøkelsene viste at det har stått en eldre kirke på stedet. Gulvet i den nåværende kirke inneholder materialer fra en stavkirke med hevet midtrom båret av stolper.

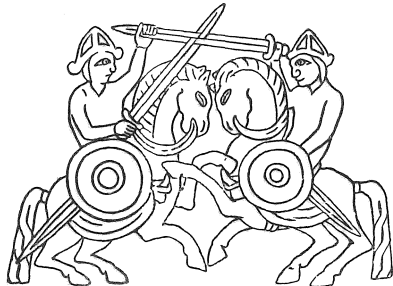
Joranger tømmerkirke, Hafslo, Sogn. Leder: Hans-Emil Liden. Eldre kirke på stedet påvist ved utgravning og bygningshistoriske undersøkelser. Den nåværende kirke inneholder materialer fra en eldre stavkirke.

Dønnes kirke, Helgeland. Leder: Håkon Christie. Vestre del av middelalderkirkens skip er lagt i dagen i østre del av skipet fra 1860 årene.

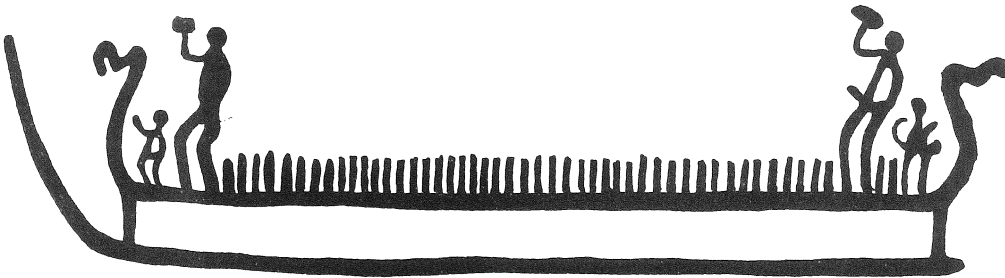
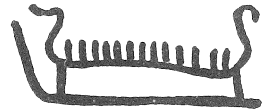
Munkholmen, Trondheim. Leder: Øivind Lunde. Rester av Nidarholm kloster festningsanlegg fra 1600 årene er blottlagt.

VIKING

Som medlem av Norsk Arkeologisk Selskap
får De tidsskriftet VIKING
tilsendt gratis hvert år.

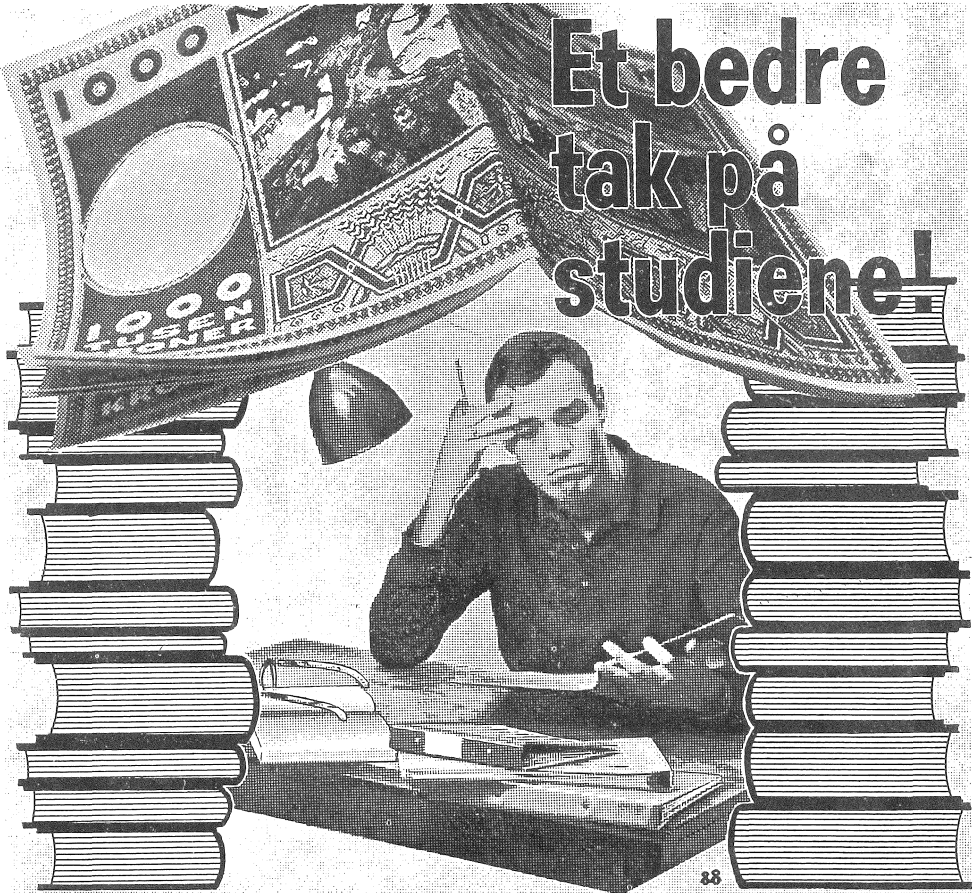

Helleristning fra Bjørnstad, Skjeberg, Østfold
Ristningen er fra bronsealder, og de vertikale strekene
er trolig mannskapsstreker.

Presentert ved:

HANS B. JEPPESEN A/S
AUT. FONDS- OG AKSJEMEGLERE

For studenter og andre som søker yrkesutdanning har vi opprettet en spesiell **STUDENTSERVICE** med:

- forskuttering av lån fra Statens lånekasse, inntil 2000 kroner til innenlands- og 3000 kroner til utenlandsstudier.
- tilleggs lån på inntil 5000 kroner etter minst 2 års studier ved en lærested vi kan godkjenne.
- ingen forsikringspremier i tillegg til renten. Bare lånerenter av uttatt beløp, fratrukket sparerente for eventuelle tilgodehavender.
- internasjonal service gjennom vår Sjømannsavdeling, **LANDETS STØRSTE SPESIALAVDELING**, som i første rekke vil være utenlandsstuderende til uvurderlig hjelp.

Be om vår spesialbrosjyre,

« E T B E D R E T A K P Å S T U D I E N E »

Den norske Creditbank

STUDENTSAMSKIPNADEN I OSLO	
er studentenes velferdsorganisasjon ved Universitetet og hogskolene i Oslo.	
Studentsamskipnadens virksomhet omfatter blant annet:	
Spisesteder	Utbyggingsavdeling
Universitetsbokhandlene	Studentbyen på Sogn
Universitetsforlaget	Bøligformidling
Varehus	Studentenes Reisebyrå
Daginstitutioner for barn	Helseljenesten v/ Universitetet i Oslo
UNIVERSITETSENTRET, BLINDERN, OSLO 3	
TELEFON: 46 68 80	TELEGRAMADR.: «STUDENT»

NICOLAY

Utgiver: Studentforening for Nordisk Arkeologi
 Universitetets Oldsaksamling
 Fredriksgt. 2 Oslo 1
 Telf. 20 38 30 Postgiro 20 50 25

Redaksjon:

Erik Schia - redaktør
 Egil Mikkelsen - medarbeider
 Grete Grimsrud - medarbeider
 Lise Eriksen - kasserer
 Hanne Müller - tegner
 Mary Storm - tegner

Styre:

Sigrid Hillern-Hansen - formann
 Per Kyrre Reymert - viseformann
 Lise Eriksen - kasserer
 Anne Aure - varamann

UTKOMMER TO GANGER ÅRLIG, ABONNEMENT n.kr. 4. -

